

Pregledni naučni rad

UDK 371.311.5:371.26-057.87

DOI 10.7251/SVR1919221S

ELEMENTI I KRITERIJUMI OCENJIVANJA KAO PREDUSLOV KVALITETNOG RADA U NASTAVI FIZIČKOG VASPITANJA

Profesor Vlado Švraka

Prof. dr Nebojša Švraka

Nezavisni univerzitet Banja Luka

Apstrakt: Upravljanje procesa fizičkog vaspitanja temelji se na stalnom prilivu relevantnih informacija o tempu i nivou opštih i specifičnih sposobnosti učenika u svim etapama njihovog razvoja. Takvim pristupom moguće je identifikovati individualne potrebe, te odgovarajućim homogenizovanjem, kreirati takve sadržaje i metode koje će ubrzati razvoj većine učesnika nastavnog procesa. Struktura podsistema praćenja i kontrole efekata kao hijerarhijske tvorevine sadrži elemente praćenja, vrednovanja i ocenjivanja.

Ključne reči: *stav, nastava, kriterijumi, elementi, ocenjivanje, fizičko vaspitanje*

UVODNA RAZMATRANJA

Sama kontrola efekata nastave fizičkog vaspitanja podrazumeva da se učenik prati, promene vrednuju, a rezultati u odnosu na predhodni nivo ocenjuju. Na osnovu relevantnih podataka može se vršiti vrednovanje i ocenjivanje, tj. vrši se analiza nastale transformacije. Poznavanje osobina učesnika u kineziološkoj aktivnosti, kao i razumevanje njihovih potreba dobar su temelj za predviđanje nekog učinka, koji zbog velikog broja subjekata i njihovih „prosečnih mogućnosti” ne mora biti posve tačan. Sistemom kontrole u dužem periodu predviđanja učinka će biti bolje, a ostvareni rezultati dovoljno diskriminirani, za planiranje posebnih uticaja na homogenizirane grupe učenika različitog nivoa sposobnosti i telesne spremnosti. Ovakav pristup je moguć ukoliko postoji dovoljno podataka o morfološkim, funkcionalnim i motornim karakteristikama učenika. Ako se u takvom sistemu pojave sudionici sa ekstremno visokim učinkom, pedagog je obavezan da ih usmerava prema sportovima u kojima imaju mogućnosti da postignu nadprosečne rezultate, kao i da se pobrine za njihov dalji sportski razvoj. Upravljanje procesa fizičkog vaspitanja temelji se na stalnom prilivu relevantnih informacija o tempu i nivou opštih i specifičnih sposobnosti učenika u svim etapama njihovog razvoja. Takvim pristupom moguće je identifikovati individualne potrebe, te odgovarajućim

homogenizovanjem, kreirati takve sadržaje i metode koje će ubrzati razvoj većine učenika nastavnog procesa. Struktura podsistema praćenja i kontrole efekata kao hijerarhijske tvorevine sadrži elemente praćenja, vrednovanja i ocenjivanja.

Jedan od najuticajnijih elemenata u stvaranju motivacijske klime je koncepcija sposobnosti učenika po mišljenju nastavnika, koncepcija sposobnosti učenika po mišljenju samih učenika i utvrđivanje sličnosti i razlika u koncepcijama sposobnosti između njih. Jedini način motivacije učenika je sigurnost učenika da će svojim radom, bez obzira na predispozicije i prirodne sposobnosti, moći postići dobre rezultate. Utvrđivanje elemenata i kriterijuma ocenjivanja koji motivišu učenike na aktivnost, kontinuiran rad i dodatna zalaganja na časovima fizičkog vaspitanja je sigurno preduslov kvalitetnog rada u nastavi i preduslov za ostvarivanje ciljeva nastave fizičkog vaspitanja u osnovnim školama. Ovo istraživanje će utvrditi koji su to elementi i kriterijumi ocenjivanja najobjektivniji i najprihvatljiviji za decu, a odražavaju aktivnosti učenika i njihove najznačajnije faktore uspešnosti, te usmeravaju nastavnike na kvalitetnije programske sadržaje i načine praćenja, vrednovanja i ocenjivanja učenika.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Predmet istraživanja

Predmet ovog istraživanja jeste utvrđivanje značaja elemenata i kriterijuma ocenjivanja za podizanje kvaliteta nastave fizičkog vaspitanja u nižim razredima osnovne škole.

Cilj i zadaci istraživanja

Cilj istraživanja odnosi se na utvrđivanje mišljenja nastavnika i učenika o nedostacima u funkcionisanju elemenata i kriterija ocenjivanja učenika mlađih razreda osnovne škole u nastavnom predmetu fizičko vaspitanje.

Na osnovu cilja istraživanja postavljene su sledeći zadaci.

- Utvrditi mišljenja nastavnika, učenika o stanju pojedinih kriterija i elemenata ocenjivanja u nastavi fizičkog vaspitanja.
- Utvrditi ulogu nastavnika u praćenju rasta i razvoja učenika u funkciji ocenjivanja.
- Istražiti koliko se u ocenjivanju učenika u nastavi fizičkog vaspitanja uvažavaju njihove individualne razlike.

Hipoteze istraživanja

1. Nastavnici mlađih razreda osnovne škole imaju ujednačen kriterij za ocenjivanje učenika iz nastavnog predmeta fizičko vaspitanje.
2. U praćenju rasta i razvoja učenika u funkciji ocenjivanja nastavnici poštuju postavljene kriterije i elemente ocenjivanja učenika.

3. U ocenjivanju učenika u nastavi fizičkog vaspitanja nastavnici u dovoljnoj meri uvažavaju individualne razlike učenika.

Populacija i uzorak istraživanja

Istraživanje je sprovedeno na uzorku nastavnika i učenika nižih razreda osnovnih škola grada Banja Luke. Škole i učenici su izabrani slučajnim uzorkom. Istraživanje je obuhvatilo 50 nastavnika i 200 učenika uzrasta od prvog do četvrtog razreda osnovnih škola.

Struktura uzorka učenika po razredima

I razred	II razred	III razred	IV razred
60	40	30	70
30%	20%	15%	35%

REZULTATI I DISKUSIJA

Prvi zadatak istraživanja odnosio se na utvrđivanje da li nastavnici imaju elemente i kriterijume ocenjivanja učenika u nastavi fizičkog vaspitanja.

Posedovanje izgrađenih elemenata i kriterijuma za proveru motoričkih znanja

Uopšte nije tačno	Nije tačno	Nisam siguran/na	Tačno je	Apsolutno je tačno
0	0	0	23	24
0%	0%	0%	49%	51%

Prema mišljenjima nastavnika iz uzorka istraživanja svi ispitanici poseduju izgrađene elemente i kriterije za proveru motoričkih sposobnosti učenika.

Drugi zadatak istraživanja da li nastavnici poseduju izgrađene elemente i kriterijume ocenjivanja.

Posedovanje razrađenih elemenata i kriterija ocenjivanja

Uopšte nije tačno	Nije tačno	Nisam siguran/na	Tačno je	Apsolutno je tačno
0	0	0	0	47
0%	0%	0%	0%	100%

Svi ispitanici nastavnici fizičkog vaspitanja poseduju razrađene elemente i kriterije ocenjivanja učenika.

Određenost praćenja, vrednovanja i ocenjivanja

Uopšte nije tačno	Nije tačno	Nisam siguran/na	Tačno je	Apsolutno je tačno
0	0	8	9	30
0%	0%	17%	19%	64%

Skoro svi ispitanici, tačnije njih 40 ima određeno kako i na koji način pratiti određene komponente, te kako vrednovati i ocenjivati učenike. Deset ispitanika nije sigurno.

Rezultati o korišćenju izrađenih elemenata i kriterija ocenjivanja za proveru vaspitno-obrazovnih zadataka

Korišćenje izrađenih elemenata i kriterija ocenjivanja za proveru vaspitno-obrazovnih zadataka

Uopšte nije tačno	Nije tačno	Nisam siguran/na	Tačno je	Apsolutno je tačno
4	6	0	5	32
8%	23%	0%	10%	70%

Skoro svi ispitanici, tačnije njih 40 koristi izrađene elemente i kriterije ocenjivanja za proveru vaspitno-obrazovnih zadataka. Samo deset ispitanika ne koristi.

Unificiranost kriterija

Uopšte nije tačno	Nije tačno	Nisam siguran/na	Tačno je	Apsolutno je tačno
0	0	0	7	40
0%	0%	0%	15%	85%

Rezultati su pokazali da nastavnici fizičkog vaspitanja imaju predložen nivo znanja i dostignuća koju bi učenici trebali usvojiti u razvojnom razdoblju od I do IV razreda.

Sama kontrola efekata nastave fizičkog vaspitanja podrazumeva da se učenik prati, promene vrednuju, a rezultati u odnosu na predhodni nivo ocenjuju. Na osnovu relevantnih podataka može se vršiti vrednovanje i ocenjivanje, tj. vrši se analiza nastale transformacije. Ovakav pristup je moguć ukoliko postoji dovoljno podataka o morfološkim, funkcionalnim i motornim karakteristikama učenika. Ako se u takvom sistemu pojave sudionici sa ekstremno visokim učinkom, pedagog je obavezan da ih usmerava prema sportovima u kojima imaju mogućnosti da postignu nadprosečne rezultate, kao i da se pobrine za njihov dalji sportski razvoj.

Naša prva istraživačka hipoteza da li nastavnici imaju elemente i kriterije ocenjivanja učenika u nastavi fizičkog vaspitanja je uglavnom potvrđena.

Drugi i zadatak istraživanja odnosio se na utvrđivanje uloge nastavnika u praćenju rasta i razvoja učenika u funkciji ocenjivanja

Da li i u kojoj meri se spovodi uvodno ili inicijalno proveravanje?

Sprovođenje uvodnog proveravanja

Uopšte nije tačno	Nije tačno	Nisam siguran/na	Tačno je	Apsolutno je tačno
7	0	0	20	20
16%	0%	0%	42%	42%

Ispitani nastavnici, tj. veliki broj njih sprovodi uvodno ili inicijalno proveravanje. Samo 7 ispitanih nastavnika ne sprovodi.

Na osnovu rezultata inicijalnog proveravanja moguće je od samog početka školske godine objektivno utvrditi aktuelno stanje antropološkog statusa svakog pojedinog učenika i na temelju toga individualne razlike među učenicima uzeti kao kriterijum rada već pre početka nastave.

Da li su poznavanje osobina učesnika u kineziološkoj aktivnosti, kao i razumevanje njihovih potreba dobar temelj za predviđanje nekog učinka?

Temelji za predviđanje učinka

uopšte nije tačno	nije tačno	nisam siguran/na	tačno je	apsolutno je tačno
0	0	0	6	41
0%	0%	0%	13%	87%

Skoro svi ispitanici, tačnije njih 48 smatra da je poznavanje osobina učenika u kineziološkoj aktivnosti, kao i razumevanje njihovih potreba dobar temelj za predviđanje budućeg rada sa učenicima i uopšte njihovog napretka i uspeha u predmetu Fizičko vaspitanje.

Da li sistem kontrole u dužem periodu predviđa napredak učinka?

Sistem kontrole u dužem periodu

Uopšte nije tačno	Nije tačno	Nisam siguran/na	Tačno je	Apsolutno je tačno
2	3	30	4	8
4%	6%	64%	9%	17%

Ispitanici uglavnom nisu bili sigurno u odgovor na ovo pitanje. Samo pet ispitanika smatra da ova tvrdnja nije tačna, dok 12 ispitanika smatra suprotno. Broj onih koji nisu bili sigurni u odgovor na ovo pitanje iznosi 30. Sistemom kontrole u dužem periodu predviđanja učinka će biti bolje, a ostvareni rezultati dovoljno diskriminirani, za planiranje posebnih uticaja na homogenizovane grupe učenika različitog nivoa sposobnosti i telesne spremnosti. Ovakav pristup je moguć ukoliko postoji dovoljno podataka o morfološkim, funkcionalnim i motornim karakteristikama učenika. Ako se u sistemu pojave učesnici sa ekstremno visokim učinkom, obavezno ih usmeravam prema sportovima u kojima imaju mogućnost da postignu nadprosečne rezultate.

Da li se talentovani učenici usmeravaju prema određenim sportovima?

Usmeravanje učenika sa visokim učinkom

uopšte nije tačno	nije tačno	nisam siguran/na	tačno je	apsolutno je tačno
0	0	0	10	37
0%	0%	0%	21%	79%

Nastavnici vode računa o talentovanoj deci kada su u pitanju sportske aktivnosti, te napredne učenike, tj. učenike sa ekstremno visokim učinkom usmeravaju prema sportovima u kojima mogu postići izuzetno visoke rezultate.

Da li stalno praćenje, ocenjivanje i evidentiranje utiče na celokupnu ličnost učenika?

Stalno praćenje, ocenjivanje i evidentiranje

Uopšte nije tačno	Nije tačno	Nisam siguran/na	Tačno je	Apsolutno je tačno
7	10	0	15	15
15%	21%	0%	32%	32%

Na ovom pitanju ispitani nastavnici imaju podeljeno mišljenje. Dvadeset ispitanih nastavnika smatra da stalno praćenje, ocenjivanje i evidentiranje ne mora uticati na celokupnu ličnost učenika, dok trideset ispitanika smatra da stalno praćenje, ocenjivanje i evidentiranje onoga što je vrednovano kod učenika može uticati na njegovu celokupnu ličnost.

Kartonom fizičkog vaspitanja moguće je obaviti vrednovanje i ocenjivanje ukupnih rezultata nastave fizičkog vaspitanja?

Vrednovanje i ocenjivanje posredstvom fizičkog kartona

Uopšte nije tačno	Nije tačno	Nisam siguran/na	Tačno je	Apsolutno je tačno
5	6	0	18	17
11%	13%	0%	39%	37%

Mišljenje ispitanih nastavnika na ovo pitanje je podeljeno, mada prevladava mišljenje da je posredstvom kartona fizičkog vaspitanja moguće obaviti vrednovanje i ocenjivanje ukupnih rezultata nastave fizičkog vaspitanja.

Treća istraživačka hipoteza da je ulogu nastavnika u praćenju rasta i razvoja učenika u funkciji ocenjivanja veoma velika je potvrđena.

Dakle, uzimajući u obzir da se kvalitet rada u nastavi fizičkog vaspitanja, između ostalog, definiše i pravilnim izborom programskih sadržaja koji su prilagođeni većini učenika, odnosno, programskih sadržaja koji razvijaju

motivaciju učenika na rad i na aktivnost, znači da su elementi i kriterijum ocjenjivanja osnovni preduslov za kvalitetanu nastavu.

Kroz sprovedeno istraživanje, gdje smo ispitali učenike i nastavnike, dokazali smo *generalnu hipotezu da nastavnici imaju postavljene kriterije i elemente ocjenjivanja koje koriste kako bi rad u nastavi fizičkog vaspitanja bio kvalitetan.*

Treba naglasiti da je sadržaj ocjenjivanja jako bitan. Ocjenjivanjem treba obuhvatiti sve objektivno merljive sposobnosti, osobine, znanja i dostignuća, vaspitne varijable i drugo. Ocjenjivanje bi moralo biti rezultat, a ocena pokazatelj ukupnih promena koje su kod učenika nastupile kao posledica celokupnog vaspitno-obrazovnog rada.

ELEMENTI I KRITERIJUMI OCENJIVANJA KAO PREDUSLOV KVALITETNOG RADA U NASTAVI FIZIČKOG VASPITANJA

Profesor Vlado Švraka, prof. dr Nebojša Švraka

Abstract: Managing the process of physical education is based on a constant inflow of relevant information about the rates and the level of students general and specific abilities in all phases of their development. Using that approach, it is possible to identify individual needs, and by an appropriate homogenisation, create such methods that will accelerate the development of the most participants in the learning process. Structure of the subsystem of monitoring and controlling the effects, as a hierarchical structure, contains elements of monitoring, evaluation and assessment.

Key words: *attitude, teaching, criterion, elements, grading, Physical Education*

LITERATURA

1. Anastasijević, R. i Ber, N. (1958). *Fiziologija čovjeka sa osnovama fiziologije tjelesnog vježbanja*, Beograd.
2. Višnjić, D. (1996). *Nastava fizičkog vaspitanja*, Beograd.
3. Hadžikadunić, M. (2003). *Metodičko organizacijski oblici rada u nastavi tjelesnog odgoja*, Sarajevo: Prosvjetno pedagoški zavod.
4. Kragujević, G. (1987). *Metodika nastave fizičkog vaspitanja*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
5. Findak, V., Metikoš, D. i Mraković, M. (1992). *Kineziološki priručnik za učitelje*, Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor.
6. Švraka, N. (2011). *Metodika nastave fizičkog vaspitanja*, Banja Luka: Nezávisni univerzitet.